

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Ася Димитрова Панджерова

Университет за национално и световно стопанство – София

Професионално направление 3.8. „Икономика“

Научна специалност „Икономика и управление (управление на проекти в туризма)“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление „Икономика“, научна специалност „Икономика и управление (Туризм)“ в УНСС – София.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 616 / 27.02.2026 г. на Заместник - ректора по научноизследователска дейност на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Вихрен Станимиров Кирилов**

Тема на дисертационния труд: **„Достъпен туризъм“**

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Икономика на туризма“ при факултет „Икономика на инфраструктурата“ на УНСС по научна специалност „Икономика и управление (туризъм)“, съгласно Заповед 720 от 12.03.2021 г. на Ректора на УНСС. Обучението първоначално се осъществява в редовна форма в периода от 02.03.2021 г. до 02.03.2024 г., а в последствие е удължено до 23.02.2026 г.

Докторантът има богат професионален опит, както в сферата на

хотелиерството, така и във финансите и управлението на европейски проекти. Съществен принос за експертизата му има позицията му на Изпълнителен директор при управлението на проекти към МРРБ, МОН, Министерство на спорта и Министерство на туризма. Владее английски и руски език.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд на тема: „Достъпен туризъм“ е в общ **обем** от 204 страници. Състои се от увод (8 стр.), изложение в три глави (174 стр.), заключение (2 стр.), приложения (7 стр.) и списък на използваната литература. В основния текст са илюстрирани 5 фигури и 12 таблици. Списъкът на литературните източници е съставен от 164 заглавия, 59 от които на кирилица, 90 на латиница и 15 от Интернет. **Структурата** на дисертационния труд се характеризира с добра последователност и логичност в изложението. Наличен е добър баланс в обема на трите глави, както и между отделните параграфи.

Изборът на конкретната тема и индивидуалните мотиви за разработката на дисертационния труд са добре обосновани. Несъмнено, темата е **актуална и значима**, тъй като надхвърля рамките на социалната отговорност и се превръща в ключов икономически фактор за устойчивото развитие на дестинациите. **Обектът и предметът** на изследването са коректно дефинирани. **Обект** на научното изследване е достъпният туризъм като социално-икономически и културен феномен. За **предмет** на изследването е възприета системата от критерии, индикатори и измерители за оценка на архитектурната, транспортната, информационната, комуникационната и сервизната достъпност на туристическата среда в България. В рамките на дисертационния труд, чрез детайлизирано теоретико-методологическо и практико-приложно изследване е постигната **целта** на дисертацията, която е насочена към изграждане на научно обоснован и практически приложим инструментариум за оценка на достъпността в туризма, посредством интеграция на нормативната рамка, добрите практики и емпиричните данни от потребители и доставчици. За постигането на целта, докторантът дефинира четири **изследователски задачи**, които постига в отделните глави на представения докторантски труд. В дисертационния труд е формулирана **тезата**, че „ефективното развитие на достъпния туризъм в България изисква систематичен, интегриран и стандартизиран подход за оценка на достъпността, който

да обединява нормативните изисквания, добрите международни практики и емпирично установените потребности на туристите.“ Формулираната теза се доказва в изложението на труда чрез проверката на пет **хипотези**. За реализирането на целите на разработката е използван **методически инструментариум**, включващ прилагането на методите на теоретичния и сравнителния анализ, качествени и количествени методи. Поставени са шест **ограничения** при разработването на труда. Систематизирани са в групи **източниците на информационно осигуряване**. Подчертана е **научната новост и полезност** на дисертационния труд.

Използваната литература включва съвременни и актуални заглавия на кирилица, латиница и интернет източници. Тя подпомага задълбочения критичен анализ на изследваната проблематика, изясняването на терминологичните уточнения и понятийния апарат. В цялата научна разработка литературните източници са използвани добросъвестно и коректно от докторанта, което позволява да се открие **личния му принос**.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Съдържанието на труда дава основание да се посочи, че структурата, върху която той е изграден, позволява да се приложи последователен и логически обоснован изследователски подход. В композиционно отношение, всяка една от частите на дисертацията е напълно **завършена и самостоятелна**, което дава възможност да се проследи цялостната проблематика на изследването. Получените научно-приложни резултати в дисертационния труд се съдържат в увода и трите глави на разработката.

➤ **Първа глава** на дисертационния труд е посветена на концептуализацията на достъпния туризъм като инструмент за социално включване и осигуряване на равнопоставеност при пътуванията. Анализирани са широките обхвати от потребители, включително лица с увреждания, възрастни хора и семейства с деца, за които достъпната среда е критичен фактор. Трудът проследява еволюцията на понятието през призмата на правото на туризъм за всички и подчертава ролята на универсалния дизайн в цялостната туристическа верига. Специално внимание е отделено на правната регулация в глобален, европейски и национален план. В рамките на първа глава авторът аргументира тезата, че достъпният туризъм е едновременно етичен ангажимент и стратегически икономически лост за пазарно разширяване.

➤ **Втора глава** анализира ключовите предпоставки за ефективната интеграция на лица с увреждания в туристическия сектор. Достъпността се разглежда като определящ фактор за пазарната устойчивост и конкурентните предимства на съвременните дестинации. Обект на анализ са четири основни направления: физическата и технологичната инфраструктура, транспортните връзки и прилагането на успешни модели. Фокусът е върху архитектурната среда, улесняваща физическия достъп, и дигиталните решения, които гарантират равнопоставен достъп до информация и електронни услуги.

➤ Практическата приложимост на разгледаните теоретични постановки в първа и втора глава са илюстрирани в **трета глава** на дисертационния труд. В нея се представя практическата част на изследването, базирана на емпиричен анализ на основните компоненти на достъпността, дефинирани по-рано. Обект на оценяване са ключови аспекти като архитектурната, транспортната, дигиталната и икономическата среда, както и качеството на обслужване от страна на персонала. Теоретичните постановки от втора глава са използвани като основа за структуриране на изследователската методология и инструментариума, приложени в този етап на труда.

Гореизложеното в настоящата точка от рецензията ми позволява с убеденост да твърдя, че хипотезите, формулирани в увода на дисертационния труд, са напълно постигнати и доказани. Резултатите от представения дисертационния труд доказват формулираната теза.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

По наше мнение, в дисертацията се открояват следните 5 научни и научно-приложни приноси:

- Концептуално надграждане: Теоретичният модел на достъпния туризъм е обогатен чрез обединяване на универсалния дизайн с дигиталната достъпност. Това позволява достъпността да се разглежда не като отделен елемент, а като цялостна системна характеристика на средата.
- Методологически принос: Използван е смесен изследователски дизайн, който чрез триангулация на данни (количествени и качествени) разкрива критичните разминавания между очакванията на потребителите и реалните бизнес практики.

- Приложно-управленски принос: Дефинирани са стратегии за създаване на приобщаващи продукти, базирани на дигитализация и специфично пазарно сегментиране, с цел подобряване на пазарните позиции на дестинациите.
- Моделиране на процесите: Предложен е комплексен модел на „веригата на достъпността“, интегриращ инфраструктура и технологии, който служи за практически одит и стратегическо планиране на туристически услуги.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Вихрен Кирилов е представил 5 публикации, свързани с тематиката на дисертационния труд. Всички научни трудове са публикувани в авторитетни национални издания и отразяват постигнатите научни и научно-приложни резултати от дисертанта. Те доказват, че е налице задълбочено изследване на проблемите, третиращи състоянието и възможностите за развитието на сватбения туризъм.

6. Оценка на автореферата

Представеният автореферат на български и английски език е в общ обем от 121 страници. В него са разкрити най-значимите моменти от дисертационния труд, които отразяват съдържанието му. Посочените научни приноси са коректно формулирани. Авторефератът улеснява четенето и лесното възприемане на съдържанието на дисертационния труд. Представената отделно декларация за оригиналност потвърждава, че дисертацията е изцяло авторски продукт и че при нейното разработване не са нарушени авторските права на чужди публикации и разработки.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Отчитайки достойнствата на представения дисертационен труд, нямам съществени критични бележки към докторант Вихрен Станимиров Кирилов. С цел достойна защита, бих искала да поставя следните въпроси:

1. В дисертационния труд разглеждате достъпния туризъм като социална отговорност, но какви са Вашите изводи относно неговата икономическа целесъобразност за частния сектор? Можете ли да аргументирате как

направените инвестиции в достъпна среда се възвръщат в дългосрочен план и какъв е потенциалът на този пазарен сегмент за повишаване на общата конкурентоспособност на туристическата дестинация?

2. Предвид динамичното развитие на технологиите, доколко предложеният от Вас модел за подобряване на достъпността включва съвременни дигитални решения (като асистиращи технологии, мобилни приложения или VR инструменти)? Какви са основните бариери, които биха могли да възпрепятстват практическото внедряване на Вашите препоръки в реалната туристическа среда?

8. Заключение

Разработеният дисертационен труд от Вихрен Станимиров Кирилов отговаря по съдържание, обем и структура на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, регламентирани в Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение. Давам положителна оценка за дисертационния труд, автореферата и представените публикации на дисертанта. Считам, че постигнатите резултати имат характер на научно-приложни приноси за развитието на достъпния туризъм. Препоръчвам на Уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Вихрен Станимиров Кирилов – докторант в катедра „Икономика на туризма“ към факултет „Икономика на инфраструктурата“ при Университета за национално и световно стопанство – гр. София.

30.04.2026 г.,
София

Подпис:
(доц. д-р Ася Панджерова)

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

R E V I E W

On behalf of Associate Professor Dr. Asya Pandzherova

University of National and World Economy – Sofia (UNWE)

Professional Field 3.8. “Economics”

Scientific Specialty "Economics and Management (Project Management in Tourism)"

Subject: dissertation for the award of educational and scientific degree “**Doctor**” in professional field “**Economics**”, scientific specialty “**Economics and Management (Tourism)**” in UNWE – Sofia.

Author of the dissertation work: **Vihren Stanimirov Kirilov**

Topic of the dissertation work: “**Accessible Tourism**”

Reason for submitting the review: participation in the scientific jury for the defense of the dissertation work in accordance with Order No. 616 / 27.02.2026 of the Vice-Rector for Research of the UNWE.

1. Information about the dissertation candidate

The dissertation candidate studied in a doctoral program at the Department of Tourism Economics at the Faculty of Infrastructure Economics of the UNWE in the scientific specialty "Economics and Management (Tourism)", in accordance with Order 720 of 12.03.2021 of the Rector of the UNWE. The training was initially carried out on a full-time basis in the period from 02.03.2021 to 02.03.2024 and was subsequently extended to 23.02.2026.

The doctoral candidate has extensive professional experience, both in the field of hospitality and in finance and management of European projects. His position as Executive Director in project management at the Ministry of Regional Development and Public Works, Ministry of Education, Science and Technology, Ministry of Sports and Ministry of Tourism has made a significant contribution to his expertise. He is fluent in English and Russian.

2. General characteristics of the submitted dissertation work

The submitted dissertation work on the topic: "Accessible Tourism" has a total volume of 204 pages. It consists of an introduction (8 pages), an exposition in three chapters (174 pages), a conclusion (2 pages), appendices (7 pages) and a list of references. The main text contains 5 figures and 12 tables. The list of literary sources consists of 164 titles, 59 of which are in Cyrillic, 90 in Latin and 15 from the Internet. The structure of the dissertation is characterized by good consistency and logic in the presentation. There is a good balance in the volume of the three chapters, as well as between the individual paragraphs.

The choice of the specific topic and the individual motives for the development of the dissertation are well justified. Undoubtedly, the topic is relevant and significant, as it goes beyond the framework of social responsibility and becomes a key economic factor for the sustainable development of destinations. The object and subject of the study are correctly defined. The object of the scientific research is accessible tourism as a socio-economic and cultural phenomenon. The subject of the study is the system of criteria, indicators and measures for assessing the architectural, transport, information, communication and service accessibility of the tourist environment in Bulgaria. Within the framework of the dissertation, through detailed theoretical-methodological and practical-applied research, the goal of the dissertation has been achieved, which is aimed at building a scientifically sound and practically applicable toolkit for assessing accessibility in tourism, through the integration of the regulatory framework, good practices and empirical data from users and suppliers. To achieve the goal, the doctoral student defines four research tasks, which he achieves in the individual chapters of the presented doctoral thesis. The thesis formulates the thesis that "the effective development of accessible tourism in Bulgaria requires a systematic, integrated and standardized approach to assessing accessibility, which would unite regulatory requirements, good international practices and empirically established needs of tourists." The formulated thesis is proven in the presentation of the work by testing five hypotheses. To achieve the

goals of the work, a methodological toolkit was used, including the application of the methods of theoretical and comparative analysis, qualitative and quantitative methods. Six limitations have been set in the development of the work. The sources of information provision are systematized in groups. The scientific novelty and usefulness of the dissertation work is emphasized.

The literature used includes modern and up-to-date titles in Cyrillic, Latin and Internet sources. It supports the in-depth critical analysis of the research issues, the clarification of terminological clarifications and the conceptual apparatus. Throughout the scientific work, the literary sources have been used conscientiously and correctly by the doctoral student, which allows his personal contribution to be highlighted.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

The content of the work gives reason to indicate that the structure on which it is built allows for the application of a consistent and logically justified research approach. In terms of composition, each of the parts of the dissertation is completely complete and independent, which makes it possible to trace the overall issues of the study. The obtained scientific-applied results in the dissertation work are contained in the introduction and three chapters of the work.

- The first chapter of the dissertation is dedicated to the conceptualization of accessible tourism as a tool for social inclusion and ensuring equality in travel. The wide range of users, including persons with disabilities, elderly people and families with children, for whom an accessible environment is a critical factor, is analyzed. The work traces the evolution of the concept through the prism of the right to tourism for all and emphasizes the role of universal design in the overall tourism chain. Special attention is paid to legal regulation at the global, European and national levels. Within the first chapter, the author argues the thesis that accessible tourism is both an ethical commitment and a strategic economic lever for market expansion.
- The second chapter analyzes the key prerequisites for the effective integration of persons with disabilities in the tourism sector. Accessibility is considered a determining factor for the market sustainability and competitive advantages of modern destinations. The object of analysis are four main areas: physical and

technological infrastructure, transport connections and the implementation of successful models. The focus is on the architectural environment that facilitates physical access and digital solutions that guarantee equal access to information and electronic services.

- The practical applicability of the theoretical propositions considered in the first and second chapters are illustrated in the third chapter of the dissertation. It presents the practical part of the study, based on an empirical analysis of the main components of accessibility, defined earlier. The object of assessment are key aspects such as the architectural, transport, digital and economic environment, as well as the quality of service provided by the staff. The theoretical propositions from the second chapter are used as a basis for structuring the research methodology and tools applied in this stage of the work.

The above in this point of the review allows me to confidently assert that the hypotheses formulated in the introduction of the dissertation are fully achieved and proven. The results of the presented dissertation prove the formulated thesis.

4. Evaluation of scientific and applied scientific contributions

In our opinion, the following 5 scientific and applied scientific contributions stand out in the dissertation:

- Conceptual upgrade: The theoretical model of accessible tourism is enriched by combining universal design with digital accessibility. This allows accessibility to be considered not as a separate element, but as a comprehensive systemic characteristic of the environment.
- Methodological contribution: A mixed research design was used, which, through triangulation of data (quantitative and qualitative), reveals the critical discrepancies between consumer expectations and real business practices.
- Applied and managerial contribution: Strategies for creating inclusive products based on digitalization and specific market segmentation are defined, in order to improve the market positions of destinations.

- Process modeling: A complex model of the “accessibility chain” is proposed, integrating infrastructure and technologies, which serves for practical audit and strategic planning of tourism services.

5. Evaluation of the dissertation publications

Vihren Kirilov has presented 5 publications related to the topic of the dissertation. All scientific works have been published in authoritative national publications and reflect the scientific and applied scientific results achieved by the dissertation candidate. They prove that there is a thorough study of the problems dealing with the state and opportunities for the development of wedding tourism.

6. Evaluation of the abstract

The presented abstract in Bulgarian and English has a total volume of 121 pages. It reveals the most significant moments of the dissertation, which reflect its content. The indicated scientific contributions are correctly formulated. The abstract facilitates reading and easy perception of the content of the dissertation. The separately presented declaration of originality confirms that the dissertation is a completely author's product and that in its development the copyrights of other publications and developments have not been violated.

7. Critical remarks, recommendations and questions

Considering the merits of the presented dissertation, I have no significant critical remarks towards doctoral student Vihren Stanimirov Kirilov. For the purpose of a worthy defense, I would like to pose the following questions:

1. In the dissertation, you consider accessible tourism as a social responsibility, but what are your conclusions regarding its economic feasibility for the private sector? Can you argue how the investments made in an accessible environment are repaid in the long term and what is the potential of this market segment for increasing the overall competitiveness of the tourist destination?

2. Given the dynamic development of technologies, to what extent does your proposed model for improving accessibility include modern digital solutions (such as assistive technologies, mobile applications or VR tools)? What are the main barriers that

could hinder the practical implementation of your recommendations in the real tourist environment?

8. Conclusion

The dissertation work developed by Vihren Stanimirov Kirilov meets the content, volume and structure of the requirements for acquiring the educational and scientific degree "doctor", regulated in the Act on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria and the Regulations for its implementation. I give a positive assessment of the dissertation work, the abstract and the presented publications of the dissertation candidate. I believe that the achieved results are in the nature of scientific and applied contributions to the development of accessible tourism. I recommend to the Honorable members of the scientific jury to award the educational and scientific degree "doctor" to Vihren Stanimirov Kirilov - doctoral student in the Department of "Economics of Tourism" at the Faculty of "Economics of Infrastructure" at the University of National and World Economy - Sofia.

30.04.2026

Sofia

Signature:

(Associate Professor Dr. Asya Pandzherova)